

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

**МОКІЄНКО Т.В., АСПІРАНТ*,
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ**

У статті розглядаються теоретико-методологічні аспекти ефективності управління витратами в сільськогосподарському підприємстві. Проведений аналіз структури та динаміки виробничих витрат галузі рослинництва досліджуваного підприємства, здійснена оцінка факторів впливу на собівартість виробництва продукції. Запропоновані напрями підвищення ефективності системи управління витратами та методики її аналізу.

In the article the theoretical and methodological aspects of efficiency of management charges are examined in an agricultural enterprise. Conducted analysis of structure and dynamics of productive charges of industry of plant-grower of the investigated enterprise, realizable estimation of factors of influence on a production of goods cost. Directions of increase of efficiency of control system and methods of her analysis by charges are offered.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Стрімкий розвиток ринкових відносин у сільському господарстві, зростання конкуренції спонукає виробників до перегляду усталених стереотипів та підходів до формування виробничих витрат, які ґрунтуються в основному на принципі збільшення виробництва при пропорційному зростанні витрат ресурсів. Нинішні умови господарювання вимагають від виробника вирощувати продукцію з меншими витратами. Для розв'язання цієї проблеми необхідно забезпечити такий механізм формування собівартості, за якого виробництво сільськогосподарської продукції відповідної якості здійснювалося б за умови випереджаючого його зростання порівняно з витратами на основі використання інтенсивних енергозберігаючих технологій та поліпшення організації виробничих процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Шляхи вирішення питань підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва та вдосконалення економічного механізму формування виробничих витрат висвітлені в наукових працях В.Я. Амбросова, І.Ф. Баланюка, А.Ф. Бурика, С.І. Дем'яненка, М.Я. Дем'яненка, В.В. Зіновчука, І.Г. Кириленка, М.Й. Маліка, А.Г. Мельника, С.В. Мочерного, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, М.Й. Хорунжого, В.В. Юрчишина та інших вчених.

Вагомий внесок у подальшу розробку методики та методології вивчення даного питання зробили такі вчені, як М.Г. Грещак, В.Н. Зимовець, Т.Г. Маренич, М.М. Павлишенко, О.М. Шпичак, Г. Фандель та ін. Проте багатогранність проблеми потребує подальшого пошуку нових теоретичних підходів і розробки практичних рекомендацій щодо її вирішення.

Цілі статті. Мета дослідження полягає в узагальненні теоретичних і методичних засад, розробці методичних і практичних рекомендацій щодо аналізу виробничих витрат у сільському господарстві та пошук шляхів підвищення їх ефективності.

Виклад основного матеріалу. Основними елементами управління собівартістю продукції є прогнозування й планування, нормування витрат, облік і калькулювання, аналіз і контроль за собівартістю. Особливого значення набуває необхідність удосконалення обліку та контролю процесу виробництва продукції, побудови раціональної системи обліку витрат для інформаційного забезпечення управління підприємством. Для створення впорядкованої структури витрат необхідно здійснювати їх класифікацію: розподіляти за групами так, щоб витрати узагальнювали інформацію в найбільш зручній і корисній для управління формі.

Узагальнені вихідні дані для аналізу структури операційних витрат за економічними елементами містить форма №2 фінансової звітності „Звіт про фінансові результати”, а саме розділ II „Елементи операційних витрат”. За цими даними можна визначити, до якого типу виробництва належить підприємство за переважанням використовуваних ресурсів (матеріало-, трудо-, чи фондомістке). На основі такого аналізу визначають найактуальніші для підприємства напрями зниження собівартості.

З метою одержання результатів для забезпечення практичних розробок щодо вдосконалення обліку витрат на виробництво проведемо аналіз витрат на основне виробництво галузі рослинництва, де всі операційні витрати групуються за статтями (табл. 1).

* Науковий керівник к.е.н., професор В.І. Аранчий.

Таблиця 1

Склад та динаміка витрат на основне виробництво у галузі рослинництва у СВК „Перше травня” Хорольського району Полтавської області, 2007-2009 рр.

Елементи витрат	2007 р.		2008 р.		2009 р.		2009 р. у % до 2007 р.
	сума, тис. грн.	струк- тура, %	сума, тис. грн.	струк- тура, %	сума, тис. грн.	струк- тура, %	
Витрати на оплату праці із соціальними нарахуваннями	432,0	16,8	534,0	15,3	614,0	15,6	142,1
Матеріальні витрати, які увійшли в собівартість продукції	1763,0	68,3	2656,0	75,8	2753,0	69,8	156,2
в т.ч. насіння та посадковий матеріал	274,0	10,6	540,0	15,4	534,0	13,5	194,9
інша продукція сільського господарства	38,0	1,5	46,0	1,3	49,0	1,2	128,9
мінеральні добрива	448,0	17,3	303,0	8,6	581,0	14,7	129,7
нафтопродукти	732,0	28,3	954,0	27,2	1045,0	26,5	142,8
запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали для ремонту	257,0	9,9	579,0	16,5	316,0	8,0	123,0
оплата послуг і робіт, що виконані сторонніми організаціями, та інші матеріальні витрати	20,0	0,8	234,0	6,7	228,0	5,8	більше в 11 разів
Амортизація основних засобів	22,0	0,9	53,0	1,5	129,0	3,3	більше в 6 разів
Інші витрати	360,0	13,9	262,0	7,5	446,0	11,3	123,9
в т. ч. за земельні частки	313,0	12,1	205,0	5,8	187,0	4,7	59,7
майнові паї	5,0	0,2	5,0	0,1	5,0	0,1	100,0
Усього витрат	2583,0	100,0	3505,0	100,0	3942,0	100,0	152,6

Аналіз таблиці 1 свідчить про зростання рівня виробничих витрат на основне виробництво галузі рослинництва СВК „Перше травня” у 2009 р. в порівнянні із 2007 р. на 52,6%, або на 1359 тис. грн., що можна пояснити подорожчанням садильного матеріалу, мінеральних добрив, нафтопродуктів. Витрати на оплату праці в 2009 р. склали 614,0 тис. грн., що на 42,1% більше у порівнянні із 2007 р., дане явище можна пояснити підвищенням заробітної праці та інфляційними процесами.

В структурі витрат найбільшу питому вагу займають матеріальні витрати (що свідчить про матеріаломісткий характер виробництва), які увійшли у собівартість продукції, так у 2009 р. їх питома вага складала 69,8% або 2753 тис. грн., що на 56,2% більше порівняно із 2007 р., в тому числі питома вага витрат на насіння та посадковий матеріал складає в 2009 р. 13,5%, що на 94,9% більше у порівнянні із 2007 р., 14,7% в структурі витрат займають витрати на мінеральні добрива. Висока концентрація витрат саме на цю статтю є досить позитивним явищем, адже це означає що підприємство основний капітал вкладає у виробництво, а не у обслуговування виробничого процесу.

Аналізуючи собівартість сільськогосподарської продукції, яка, як уже встановлено нами має вирішальний вплив на ефективність виробництва продукції, порівнюють фактичний рівень собівартості з плановим, вивчають її динаміку, а також встановлюють вплив окремих факторів на собівартість продукції. Для цього обчислюють індивідуальні і загальні індекси.

Собівартість продукції рослинництва прямо залежить від розміру витрат на 1 га посіву і обернено – від урожайності культури. За допомогою індексів визначимо загальні зміни рівня виробничої собівартості 1 ц соняшнику у досліджуваному нами підприємстві та вплив двох основних факторів (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз факторів, які вплинули на зміну рівня виробничої собівартості 1 ц озимої пшениці у СВК „Перше травня” Хорольського району Полтавської області, 2007-2009 рр.

Показники	2007 р.	2009 р.	2009 р. у % до 2007 р.
Площа посіву, га	368	470	127,7
Валовий збір, ц	8832	15369	174,0

Собівартість 1ц, грн	79,54	93,70	117,8
Урожайність, ц/га	24,0	32,7	136,3
Витрати на 1 га, грн	1908,97	3063,83	160,5

Визначимо загальні зміни собівартості 1 ц озимої пшениці:

$$i_c = \frac{z_1}{z_0} = \frac{93,70}{79,54} = 1,178,$$

де z_1, z_0 – собівартість 1 ц озимої пшениці відповідно у звітному і базисному роках.

У абсолютному вимірі це становить:

$$z_1 - z_0 = 93,70 - 79,54 = 14,16 \text{ грн.}$$

Вплив на рівень собівартості 1 ц озимої пшениці затрат на 1 га посіву становить:

$$i_c = \frac{z_1}{z_{\text{ум}}} \quad z_{\text{ум}} = \frac{z_0 \cdot y_0}{y_1} = \frac{79,54 \cdot 24,0}{32,7} = 58,38 \text{ грн,}$$

$$i_c = \frac{z_1}{z_{\text{ум}}} = \frac{93,70}{58,38} = 1,605$$

Отже

Абсолютна зміна становить:

$$z_1 - z_{\text{ум}} = 93,70 - 58,38 = 35,32 \text{ грн.}$$

Визначимо вплив урожайності на рівень собівартості 1 ц:

$$i_y = \frac{z_{\text{ум}}}{z_0} = \frac{58,38}{79,54} = 0,734$$

Абсолютна зміна:

$$z_{\text{ум}} - z_0 = 58,38 - 79,54 = -21,16 \text{ грн.}$$

Отже, у СВК „Перше травня” у 2009 р. виробнича собівартість 1 ц озимої пшениці порівняно із 2007 р. зросла на 14,16 грн (на 17,8%). За рахунок зростання витрат на 1 га посіву на 60,5% собівартість 1ц озимої пшениці зросла на 35,32 грн, а за рахунок зростання урожайності на 36,3%, собівартість 1ц соняшнику зменшилась на 21,16 грн.

Управління витратами становить економічний зміст будь-якої діяльності, і саме виробництво продукції сільського господарства в цьому сенсі не виключення. Досягнення високих результатів роботи підприємства неможливе без якісного управління витратами на виробництво. Особливе значення управління витратами має в галузі рослинництва, розвиток якої визначає спеціалізацію та дохідність багатьох сільськогосподарських підприємств.

Висновки. Проблема управління витратами є однією з найактуальніших та найскладніших проблем кожного суб'єкта господарювання. Адже від рівня і динаміки витрат залежать не тільки фінансові результати окремих підприємств, та їх структурних підрозділів, але й ефективність формування національного доходу на рівні держави загалом.

Наші дослідження показують, що подальшого розвитку потребують методичні підходи до нормування виробничих ресурсів у рослинництві, які повинні передбачати вибір технологій вирощування сільськогосподарських культур залежно від технічних і фінансових можливостей підприємства, а також оптимальне поєднання ресурсів за кожною технологічною операцією.

Література.

1. Відоменко І.О. Собівартість продукції як складова організаційно-економічного механізму реалізації стратегії лідирування у витратах // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції „Формування конкурентноздатності підприємств АПК в умовах ринкової трансформації економіки”. – Полтава: Полтавська ТПП, ПП „Форміка”, 2004. – С. 12-14.
2. Моссаковський В. Концепція побудови управління витратами у сільськогосподарських підприємствах / В. Моссаковський // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 6. – С. 32-42.
3. Світовий О. М. Ефективність виробництва та особливості формування виробничих витрат в рослинництві / О. М. Світовий // Вісник Харк. нац. техн. ун-ту сільського господарства : Економічні науки. – Харків : ХНТУСГ, 2007. – Вип. 66. – С. 178–184.
4. Світовий О. М. Основні чинники формування виробничих витрат у рослинництві в ринкових умовах / О. М. Світовий // Вісник Сумського НАУ. – 2007. – № 6–7 (26–27). – С. 302–306.
5. Сук П.Л. Групування витрат виробництва в умовах ринку / П.Л. Сук // Економіка АПК. – 2005. – № 1. – С. 53-56.
6. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз / Юзеф Сигізмундович Цал-Цалко. – К.: ЦУА, 2002. – 460 с.

